

BRANKO BRKIĆ
ŽUPANIJSKI SUD U ZADRU

**UZ STODVAEDESTTREĆU GODIŠNJICU OSNOVA KAZNENOG ZAKONA O
ZLOČINSTVIH I PRIJESTUPCIH ZA KRALJEVINE HRVATSKU I SLAVONIJU**

I UVOD

Danom 30. studenoga ove godine navršava se sto dvadeset i tri godišnjica od kako je 30. studenog 1879. godine Predstojnik kraljevskog Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog vladinog odjela za pravosuđe Marijan Derenčin podnio preuzvišenom gospodinu Ivanu Mažuraniću, banu kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, pravom tajnom savjetniku Njegova carskog i kraljevskog apostolskog veličanstva uredovnu predstavku, kojom preuzvišenog bana izvješćuje da je izradio Osnovu kaznenoga zakona o zločinstvih i prijestupcih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, uz obrazloženje iste, obavješćujući ga istovremeno da suradnje oko Osnove zakona o kaznenom redarstvu kao i Osnove odnosnoga uredbenog zakona poprilično napredovalo.

Bilo je to vrijeme žive zakonodavne djelatnosti Hrvatskog sabora u razdoblju u kojemu je hrvatskim banom bio Ivan Mažuranić.

U to vrijeme na tlu Republike Hrvatske bio je na snazi austrijski Zakon o zločinstvih, prijestupcih i prekršajih iz 1852. godine.

Istovremeno valja podsjetiti da je tadašnje pozitivno kazneno pravo bilo utemeljeno na doktrinarnim dostignućima klasične škole kaznenog prava, čiji glavni protagonisti su bili Kant i Hegel, a koja je oplemenjena humanizmom prosvjetiteljstva Montesqiea, Rousseaua, Voltera, a napose briljantnim djelom markiza Caessarea Becarie " O zločinima i kaznama iz 1764. godine", koje djelo je ostvarilo snažan i neizbrisiv utjecaj na kazneno zakonodavstvo Europe.

Pored toga valja imati na umu da su se kao antiteza klasične škole kaznenog prava, koje u centar razmatranja stavljaju kazneno djelo, zanemarujući pritom osobu krivca, pojavila razmišljanja nazvana kaznenopravnim pozitivizmom, koji u centar promatranja između kaznenog djela i kazne stavljaju osobu krivca, čiji glavni protagonisti su Caessare Lombroso sa svojom teorijom o rođenom zločincu, koju tezu su nastavili i znanstveno razradili Rafaele Garofolo i Enriko Feri.

Garofolovo znamenito djelo "Criminologija" iz 1881. godine, te Ferijevo znanstveno ostvarenje "Sociologija criminale" značili su definitivni zaokret u razmišljanju o zločinu i kaznama, stavljajući u fokus zbivanja počinitelja, koji zbog svojih bioloških svojstava i socioloških utjecaja nije potpuno slobodan u upravljanju svojim postupcima.

Između učenja klasične škole kaznenog prava o potpunom ideterminizmu volje, te učenja pozitivista o potpunom determinizmu volje (u najekstremnijoj varijanti) u vrijeme nastanka

Derenčinove osnove nazire se srednji put (media via), koji uvažavajući učenja i jedne i druge škole zastupa tezu relativnog determinizma volje.

Derenčinove "Osnove" na najbolji mogući način uvažile su dostignuća kaznenopravnih znanosti svog vremena, a briljantnom jednostavnošću, obradom temeljnih instituta, katalogom inkriminacija, te izvornošću hrvatskog nazivlja i danas nakon proteka preko sto dvadeset godina djeluju posve suvremeno, te riječito dokazuju da je već tada Hrvatska imala obrazovane pravnike sa izuzetnim komparativnim znanjima, sposobne ostvariti takove pravne poduhvate kao što je donošenje prvog kaznenog zakona u svojoj povijesti, temeljenog na načelu zakonitosti, jednakosti svih pred zakonom, ograničenja državnopravne prisile, pravne i socijalne države, humanizma u kažnjavanju i izvršenju kazne za koja nečela su se zalagali spomenuti umovi tadašnje Europe, čiji najbritkiji predstavnik je bio upravo Beccaria.

Derenčinove "Osnove" predstavljaju "zametak i klicu razvoja literature Hrvatske na polju kaznenog prava" kao što je to u svom mišljenju naveo profesorski zbor Pravnog i državoslovnog fakulteta u Zagrebu.

Nažalost, Derenčinove "Osnove" nikad nisu postale zakonom te su ostali magloviti razlozi zbog čega se to nije desilo.

Kao mogući razlog mogla bi biti povjesna činjenica da je ban Ivan Mažuranić već 1880.g. odstupio sa dužnosti bana Hrvatske, kada je na njegovo mjesto došao ban Ladislav Pejačević, unionist naklonjen ugarskoj dominaciji nad Hrvatskom, te nesklon zakonodavnoj pa time i državotvornoj ideji čiji je lučonoša bio upravo ban Ivan Mažuranić, jer uredovnu predstavku Marijan Derenčin je banu Mažuraniću uputio 30. studenog 1879.g., a ban Mažuranić ostavku je predao u proljeće 1880.g..

O tome koliko je brinuo o hrvatskom zakonodavstvu i sudstvu svjedoči i činjenica da je još 1862.g. ban Mažuranić, kao kancelar dvorske kancelarije u Beču ishodovao da se u Zagrebu osnuje Stol sedmorice kao vrhovno sudište, neovisno o Stolu sedmorice u Budimpešti.

Sam Derenčin u svojoj uredovnoj predstavi preuzvišenom banu iznio je svoje bojazni da će "Osnove" naići na protivnike, da će mu neki spočitati "prečeranu blagost", neki drugi prekid sa proslošću, te tjesnosrdnost u shvaćanju religioznih i političkih pitanja, a izrazio je i bojazan prezira "jer je riječ o trudu domaćeg radnika" (kako to skromno za sebe ističe).

Međutim, Derenčin je bio svjestan i to je u Uredovnoj predstavi jasno naveo da je uvažio nove rezultate znanosti, da je načelo stroge pravice spojio sa zahtjevom humanosti, da je uvažio kulturno stanovište našeg naroda, njegove čudoredne nadzore, običaje, kreposti i mane.

Pritom su mu kao uzor služili austrijski, ugarski, njemački, talijanski ali i drugi zakonic, koji su bili najnapredniji u tom vremenu, vazda imajući pred očima "osobite opstojnosti naše domovine".

U svom uvodu naglašava da na pozitivno pravo svakog naroda djeluje pozitivno pravo drugih naroda, te da se ni jedan zakonodavac ne smije oglušiti niti ignorirati rezultate znanosti.

Temeljno polazište mu je bilo da pravo države na kažnjavanje proističe iz nužde, da se obrane i zaštite prava pristojeća skupu ljudi, te državna vlast ne postoji samo radi sebe nego radi prava "udruženih ljudi", nalazeći da je država subjekt obrane a ne vlast iznad naroda.

Svjesno je pribjegao primjeni blažih kazni, imajući na umu svrhu kažnjavanja a to je poboljšati zločinca, a ne eliminirati ga iz društva odnosno društvo osloboditi od zločinaca.

Sasvim suvremeno i neprolazno zvuči njegova tvrdnja da svrha kazne nije osvetiti se krivcu već da se pribavi poštivanje zakona u interesu javnog poretka.

Očito je naš zakonodavac, kada je donosio kazneni zakon iz 1997.g., a koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. godine bio motiviran istim načelima za koja se preko stoljeća prije toga zalagao Derenčin.

II TEMELJNE POSTAVKE NA KOJIMA POČIVAJU SUSTAVI SUVREMENOG MATERIJALNOG KAZNENOG PRAVA

Materijalno kazneno pravo imalo je dug i tegoban povjesni hod, te datira od samih početaka postojanja ljudske zajednice.

Kaznenopravna reakcija na teža kršenja etičkih normi postojala je još u predrđavnom razdoblju i očitovala se kao kolektivna reakcija rodovskih zajednica protiv svojih članova koji su kršili nepisane moralne kodekse, a ukoliko bi napad došli izvana, od strane pripadnika drugih rodova, reakcija je bila neprijateljstvo i osveta.

Stvaranjem državnih zajednica pored postojanja običajnih zakona, uslijedili su kazneni zakonici, koji su se odlikovali izuzetnom strogošću, i surovošću počev od Hamurabijevog zakonika, prije četiri tisućljeća naovamo, koja strogost i surovost se nastavila sve do početka 19. stoljeća.

U 18. stoljeću javljaju se reakcije na sveopću surovost, arbitrarnost i pravnu sigurnost kroz prosvjetiteljske ideje, te se rađaju ideje o pravnoj državi, zasnovanoj na trodiobi vlasti socijalnoj državi, ograničenju državopravne prisile, humanosti, zakonitosti kazne i kažnjavanja, pravednosti u kažnjavanju.

Potkraj 19. stoljeća pod snažnim utjecajem pozitivista antropološkog i sociološkog smjera stvara se podloga za načelo individualizacije kazni te primjenu sigurnosnih mjera kao državnu reakciju prema opasnim počiniteljima kaznenih djela.

Nakon toga, slijedi razdoblje koje se naziva neoklasicizam koji dominira do završetka II.svjetskog rata, kada se na idejama pozitivizma pojavljuje škola društvene obrane a sredinom 60-ih godina i pokret nove društvene obrane, koja na neki način uvažava sva dotadašnja znanstvenopravna dostignuća.

Novi kazneni zakon, kojega je prvi put u povijesti donijela Republika Hrvatska, i koji je stupio na snagu 1.1. 1997. godine uvažio je sva dostignuća dosadašnje pravne znanosti, uključujući i napore koje ulaže međunarodna zajednica za sprječavanje najtežih zločina koji nadilaze unutardržavne okvire i ugrožavaju međunarodnopravni poredak.

Temeljne postavke suvremenog hrvatskog kaznenog prava ogledaju se stoga u dosljednoj primjeni načela pravne države, ograničenja kaznenopravne prisile, sa strogim načelom krivnje, zakonitosti kaznenog djela i kazne, individualizacije kaznenopravnih sankcija, pravednosti u kažnjavanju, unošenju u kazneno pravo kaznenih djela sa međunarodnopravnim sadržajima, te osuvremenjavanju kaznenog prava sankcioniranjem novih pojava oblika kaznenih djela.

III DERENČINOV PROJEKAT I SUVREMENO KAZNENO PRAVO

Kada se Derenčinove Osnove kompariraju sa izloženim temeljnim postavkama suvremenog kaznenog prava, može se zaključiti da je isti bio suvremen ne samo sa aspekta vremena svog donošenja već i sa aspekta sadašnjeg trenutka promatranja.

U uvodnim odredbama svojih Osnova Derenčin naglašava da na pozitivno pravo svakog naroda djeluje pozitivno pravo drugih naroda, što je posve sukladno današnjim tendencijama ujednačavanja kaznenog prava u svijetu uopće, koji teži ka globalizaciji.

Derenčin izričito navodi da niti jedan zakonodavac se ne smije oglušiti niti ignorirati rezultate znanosti, što je doista suvremeno i neprolazno stanovište.

Ograničenje državopravne prinude ogleda se u tezi da državna vlast ne postoji samo radi sebe nego radi prava udruženih ljudi, gdje je država subjekt obrane društvene zajednice od napadaja na vrijednosti te iste zajednice.

U svojim Osnovama Derenčin uklanja kazuistiku koja je u to vrijeme bila osobito prisutna u francuskom i talijanskom zakonodavstvu.

Kazne su puno blaže nego li u dotadašnjem austrijskom zakonu iz 1852.g., gdje se uvažava stanovište koje će se tek naknadno iskristalizirati u pravnoj znanosti, da je svrha kazne poboljšati zločince, a ne eliminirati ih iz društva, sa težnjom da se pribavi poštivanje zakona u interesu javnog poretka.

Pritom promjenama kaznenog zakona pristupa s oprezom ističe načelo stroge pravice spojeno sa zahtjevom humanosti. Uvažava nadzore, kulturu, krijeposti i mane naroda, te pokazuje izvanredno komparativno poznavanje austrijskog, njemačkog, ugarskog, talijanskog ali i drugih kaznenih prava, te za svaki zakonski članak daje obrazloženje uz komparativni prikaz, što bi trebao biti putokaz svakom zakonodavnom projektu, ne samo s područja materijalnog kaznenog prava, već i inače.

Derenčin se pritom pazi da se ne prekine sa više stoljetnim kontinuitetom austrijskog zakonodavstva, dajući veću slobodu sucu pri odmjeravanju kazne propisivanjem šireg kaznenog

okvira, što je posve sukladno suvremenom načelu individualizacije kazne i drugih kaznenopravnih sankcija.

Načelo zakonitosti u osnovama sadržano je već u prvim paragrafima.

Tako u paragrafu 1. kao zločinstvo ili prijestupak označava se ono djelo koje zakon zločinством ili prijestupom izričito označuje, a u paragrafu 2. sadržano je načelo zakonitosti kazne, te načelo primjene blažeg zakona.

Načelo krivnje sadržano je u paragrafu 17.

Doduše, načelo krivnje nije dosljedno provedeno, jer prema suvremenom pravu, nema kaznenog djela bez krivnje, dočim Derenčin u svojoj osnovi navodi da djeo nije kažnjivo "ako je počinjeno u nesvjestici ili mu je duševno djelovanje bilo zaustavljeno ili smeteno tako da nije mogao svojom voljom upravljati".

Sa aspekta individualizacije kazne, osnova ne predviđa olakotnih i otegotnih okolnosti, uz obrazloženje da olakotnih i otegotnih okolnosti ima toliko da ih zakonodavac ne može niti približno nabrojati, pa se iste okolnosti prepuštaju sudskoj praksi, a koje razmišljanje zaslužuje svaki respekt, obzirom da okolnosti pod kojima je djelo počinjeno niti suvremeni zakonodavac ne dijeli na olakotne ili otegotne.

Što se tiče načela ograničenja kaznenopravne prisile, naš suvremeni zakonodavac otklonio je mogućnost pooštavanja kazne iznad granica propisanih zakonom za dotično kazneno djelo što Derenčinove Osnove nisu učinile, gdje se predviđa mogućnost pooštavanja kazne u slučaju da "tko počini više zločinovah, prestupah, ili prekršajah ili isto kažnjivo djelo više putah, nu tom slučaju ima se kaznan obzirom na stičuća se kaznena djela primjereno povisiti ..." ali se može povisiti najviše za 1/4 (kazna slobode) odnosno za dvostrukog iznosa novčana kazna.

U skladu je sa suvremenim tendencijama i predviđena mogućnost da se za svako kazneno djelo iz koristoljublja može izreći novčana kazna.

Ideje o štetnosti kratkotrajnih kazni nastale su nakon Derenčinovog projekta, i izvorno potječu od Franca Von Listza tako da se kazna uze odnosno državne uze može izreći u trajanju od jednog dana do pet godina.

Međutim, niti suvremeni zakonodavac nije se u potpunosti odrekao kratkotrajnih kazni, posebno kod supletornog zatvora, kada se ne plaćena novčana kazna zamjenjuje odgovarajućim brojem dana zatvora, od 10 dana pa nadalje.

Isto tako nije za potcjeniti stanovište onih teoretičara koji u kratkotrajnim kaznama vide tzv. šok terapiju.

Derenčinova Osnova, u komparaciji sa suvremenim kaznenim pravom nije niti mogla sadržavati kaznena djela koja je naš zakonodavac svrstao u glavu 13. - kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, jer se međunarodno pravo u smislu obveze

sankcioniranja odrednih kaznenih djela počelo razvijati tek nakon II. svjetskog rata, očito motivirana da se ubuduće spriječe pojave teškog kršenja međunarodnih običaja i pravila rata.

Derenčinova Osnova izričito ne spominje kaznena djela nečinjenjem, ali u obrazloženju se ne dovodi u pitanje mogućnost da se kazneno djelo izvrši nečinjenjem jer "... nikad nije bilo dvojbe da se zločinstvo i prijestupci mogu počiniti nečinjenjem".

U obrazloženju svojih Osnova Derenčin izričito isključuje analogiju i ekstenzivno tumačenje zakona, a ograničenje kaznenopravne prisile ogleda se i u njegovoj tezi da u kazneni zakon se mogu staviti samo ona djela koja vrijeđaju javnu i privatnu sigurnost jer poremećuju pravni red u državi.

Interesantno je i to da je kod idealnog stjecaja kaznenih djela osnova predviđjela sistem apsorpcije, (paragraf 83.) gdje se izriče kazna za najteže djelo ako su iste vrste, odnosno u najteža vrsta kazne u slučaju nejednakih vrsta kazni, što također ima ishodište u ograničenju državno pravne prisile .

U odnosu na tada važeći austrijski kazneni zakon iz 1852.g., osnova reducira broj i vrste kazni , eliminira pooštavanje kazne, te za pojedina kaznena djela znatno smanjuje propisani maksimum (uzor holandska osnova).

Smrtnu kaznu predviđa samo za tri kaznena djela (veleizdaja, ubojstvo s promišljenom nakanom, te razbojstvo kod kojega je počinjeno ubojstvo).

Kazna smrti izvršava se vješanjem.

Robija je predviđena kao doživotna ili vremenska do 20 godina, isključivo za zločinstva, kao i kazna državne uze koja se može izreći u trajanju do 20 godina, dok je za prijestupe predviđena kazna uze ne duža od 5 godina.

Pri izvršavanju vremenskih kazni predviđen je tzv. irski progresivni sustav izvršenja, najprije zatvor samotni, potom skupni, te posredni, da bi završavala uvjetnim otpustom uz opoziv nakon izdržane 3/4 kazne, pri čemu je predviđena redarstvena paska.

Iako Osnove ne spominju izričito sigurnosne mjere, suštinski ih sadrže pod nazivom "nuzkazne" koje mogu biti oduzimanje predmeta, zabrana zvanja, redarstvena paska, izgon iz mjesta, podžupanije, kraljevine, a ne iz cijelog opsega kraljevine za vlastite državljane.

Pored toga, u smrtnu kaznu predviđene su kao nuzkazne gubitak ureda i obustava političkih prava, a za trajanje kazne lišenja slobode ne smiju se vršiti ured, zvanje i politička prava.

Po tome se može smatrati da su osnove bile znanstveno ispred svog vremena kada se ima u vidu da su sigurnosne mjere kao vrste kaznenopravnih sankcija u zakonodavstva uvedena kasnije.

Isto tako Osnove predviđaju poseban režim za maloljetnike i u tom smislu su vrlo suvremene jer prema paragrafu 24. maloljetnici od 12 do 16 godina "mogu se osudom predati zavodu za poboljšanje u kojem imaju boraviti dok ne pokažu da su se poboljšali , no nikada preko 20 godina dobi svoje".

U ovom dijelu može se staviti prigovor o neodređenosti trajanja kazne.

Doduše, još uvijek i Osnove malodobnike od 12 do 16 godine "ako su dozrele do spoznaje kažnjivosti" tretiraju kao zločince u malom ali i predviđaju blaže kazne nego za odrasle počinitelje i nikako smrtnu kaznu već uzdu za najteža djela do 20 godina državnu uzdu do 15 godina, a nikako robiju, a kaznu izvršavaju odvojeno od odraslih kaznenika.

Na tragu ograničenja kaznenopravne prisile, je i obavezno blaže kažnjavanje za pokušaj (paragraf 30.) a pažnje je vrijedno i prepisivanje nekažnjivosti pokušaja u slučaju dragovoljnog odustanka, odnosno otklanjanja posljedica prije nego što se saznalo za izvršenje djela.

Posebice je interesantna odredba paragrafa 27. u kojemu imovinska kaznena djela prestaju biti kažnjiva ako krivac ili treći naknadi štetu prije nego je osumnjičen (slično rješenje sadrži sada važeći njemački kazneni zakon).

U strukturi kaznenih djela oko 40% je onih za koje je propisana vremenska kazna do 3 godine, 33% od 3 do 5 godina, a 26% onih gdje je propisana kazna iznad 5 godina, što svjedoči o blagosti ovog zakona.

Doduše, Derenčin je izričit pri tome da sudac nikad ne smije ići ispod minimuma kazne propisane zakonom, što je očito i razlog zadržavanja kratkotrajne kazne.

Osnove ne poznaju uvjetnog suđenja, obzirom da je ta ideja nastala kasnije pod utjecajem F.v.Listza.

Osnove ne sadrže definiciju nečinjenja (kao niti austrijska, a niti ugarska osnova), ne definira nakanu niti nepomnju, jer prema Derenčinu, to je znanstveni pojam i nije mu mjesto u zakonu.

Isto je i sa svrhom kažnjavanja, koju tekst Osnove ne sadrži, ali je sadrži obrazloženje, u kojemu Derenčin izričito navodi da je svrha kazne poboljšati zločinca a ne eliminirati ga iz društva, napominjući pritom "... ne gajim nada o moralnom unutarnjem poboljšanju, ali bar vanjskom ... da se on povraćen slobodi ne učini jopet krivcem zlatnih djela..."

Na drugom mjestu govoreći o svrsi kažnjavanja navodi "...nije da se društvo osveti krivcu, već da se pribavi poštovanje zakona u interesu javnog poretka, od strogosti ne očekuje se tog rezultata".

Očito je predlažući visine kazni Derenčin vodio računa o istim onim elementima koji su sadržani u čl. 6. novog Kaznenog zakona - da svi građani poštuju pravni sustav, da nitko ne počini kazneno djelo, te da se počinitelji kaznenih djela ubuduće tako ne ponašaju.

Osnova ne sadrži niti odredbi o rehabilitaciji, što je i razumljivo obzirom da su razmišljanja i znanstveni temelji rehabilitaciji udareni tek u modernim zakonima 20. stoljeća.

IV O STRUKTURI OSNOVE I NEKIM ISTITUTIMA

Osnova sadrži općenite ustanove, kojima je posvećeno 110 paragrafa, te posebni dio o zločinstvima i prijestupcima od 312 paragrafa, ukupno 422 paragrafa.

U usporedbi sa novim Kaznenim zakonom, vidljiva je sličnost gdje novi Kazneni zakon općim odredbama posvećuje 89 članaka, a posebni dio sadrži 299 članaka.

Sa aspekta podjele kažnjivih ponašanja Derenčin zastupa trihotomju, u kojoj su najteža kažnjiva ponašanja zločinstva kao neposredne i nakanjene objektivno teške povrede prava.

Prijestupci su neposredne i nakanjene, ali objektivno neznatnije povrede prava kao i neposredne i kulpuzne povrede prava (gdje kulpa odgovara pojmu nehaja).

Prekršaji su posredne povrede prava, prepuštene sankcioniranju putem posebnog zakona (za razliku od austrijskog KZ iz 1852.g. koji kaznenim zakonom sankcionira i prekršaje).

Derenčinove Osnove moguća su kao trajno izvorište izvornog hrvatskog nazivlja, ali i inspiracija za jednostavna zakonska rješenja u pravnom opisu kaznenih djela.

Zanimljiva je Derenčinova podjela sa aspekta težine kaznenih djela krivokletstva, obzirom na to da li je krivo svjedočio protiv osuđenog na smrt ili osuđenog na vremensku kaznu od 2 do 10 godina.

Kratkoćom i izuzetnom jasnoćom definirana su kaznena djela silovanja, uvrede, a posebice klevete.

Kod kaznenog djela počinjenog na mah (po novom zakonodavcu definirano kao "doveden bez svoje krivnje u jaku razdraženost i prepast njegovim napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem", što Derenčin kratko i jasno definira tako uskipi u gnjevom smjesta (austrijski KZ iz 1852.g. rabi izraz silovitim ganućem srca).

Interesantno je da Osnove za tešku tjelesnu ozljedu prema roditeljima uviđaju težu kaznu, nego u slučaju da je to kazneno djelo počinjeno prema drugim osobama.

Naziv isprava kao "dokaznice" je precizniji i bliži izvornom značenju i sadržaju tog pojma.

Izvanredno su sistematizirana kaznena djela protiv ćudorednosti.

Derenčin je protiv smrtne kazne, smatra da je stroga, nepravedna, nepopravljiva, neki nemaju straha od smrti, ne izvršavaju se javno, ali uvažava "našu narodnu svijest koja nije za dokidanje kazne smrti, te je zakonodavac ne smije povrijediti", a pripominje da od 1864. do 1877.g. od izrečenih 89 smrtnih kazni ovršene su samo dvije.

Da je izuzetno prihvatljivo obrazloženje zastare, navodeći da zastarom "djelo se lišava značenja povrede pravne svijesti te postaje povijesni čin".

Kao dokaz blagosti zakona svjedoči i primjerice zločin prijestup uvrede veličanstva koji se kažnjava uzom do 2 godine i gubitkom ureda (austrijski KZ iz 1852. kažnjavao teškom tamnicom do 5 godina), a uvreda člana kraljevske kuće je prijestupak i kažnjava se uzom do godine dana.

Interesantno je da razlikuje podmićivanje javnih činovnika što se kažnjava uzom do jedne godine ili globom, od podmićivanja suca, što se kažnjava robijom do 5 godina kao zločin.

Sankcionira bogohuljenje kao zločin robijom do 5 godina, iako neka novija zakonodavstva ne kažnjavaju huljenje boga jer "najviše biće ne treba zaštitu zakona", napominjući pritom da znanstvena istraživanja u pojmu boga ne spadaju u bogohuljenje.

Krivotvorenje novca ne smatra da crimen laese maiestatis, suprotno Beccariji koji smatra da je riječ o uzurpaciji ovlasti vladara kovati novac.

Razlikuje krivo svjedočanstvo svjedoka i krivorotu stranke.

Sa pravom smatra da je nepravedno usmrćenje na zahtjev tretirati kao obično ubojstvo (kao što to predviđa ugarska osnova).

Uz obrazloženje prevare daje takve naputke koji su neprolazne vrijednosti (nije kažnjivo svako djelo koje se u životu krsti prijevarom, već počinjena na način protiv koje se čovjek može obraniti samo osobitom oprežnošću, pretpostavka prijevare je himbeno postupanje upereno na imovinsko pravo, a ne nanošenje štete jer se ovo drugo može sumirati pod oštećenje tuđe stvari ili drugo djelo - prijevara radi oštećenja).

V UMJESTO ZAKLJUČKA

Neprijeporno se može zaključiti da je uistinu za žaliti što Derenčinova Osnova nije postala kaznenim zakonom, jer je riječ o zakonodavnom prijedlogu, koji, da je usvojen, bi zasigurno spadao u red najmodernijih zakona svog vremena, a obrazloženje zakona predstavlja izvanrednu sintezu komparativnog znanja koje je moglo biti izvorištem daljnjih znanstvenih istraživanja i proširivanja.

Začudujuće je Derenčinovo poznavanje komparativnog kaznenog zakonodavstva te poznavanje znanstvenih kaznenopravnih, kriminalno političkih i humanističkih dostignuća svog vremena, što posebice proizlazi iz obrazloženja Osnove.

Uz svaku ustanovu (institut) kaznenog prava Derenčin daje obrazloženje u kojemu prikazuje znanstvena dostignuća i komparativna rješenja kaznenih zakonodavstava Francuske, Austrije, Belgije, Nizozemske, Švicarske, Mađarske, a potom se Derenčin opredjeljuje za rješenje koje mu se čini najprikladnije, imajući u vidu «načela stroge pravice sa zahtjeva humaniteta... vazda cijeneći kulturno stanovište našega naroda, čudoredne njegove nazore, običaje, krijeposti i mahne...».

Sam Derenčin navodi daje upotrijebio savjesno «ogromni zakonotvorni materijal drugih narodah te crpio iz predradnjah oko austrijskih, ugarskih, njemačkih, talijanskih, i inih osnovah kaznenih zakonah, imajući vazda pred očima osobite opstojnosti naše domovine...».

Pa unatoč tome što su osnove sačinjene s velikim trudom i velikom pomnjom, Derenčin predlaže preuzvišenom banu Ivanu Mažuraniću da se po uzoru na vlade austrijske i ugarske, imenuje povjerenstvo «teoretično i praktično izobraženih strukovnjakah, koji bi svoja viećanja mogli započeti početkom srpnja 1880. Članovi povjerenstava imali bi se imenovati odmah, da uzmognu proučiti osnovu, koja će im se s motivi uz imenovanje dostaviti...».

Dakle, stručno povjerenstvo imalo bi osam mjeseci da «uzmognu proučiti osnovu».

Pored toga Derenčin predlaže preuzvišenom banu da Osnovu dostavi na primjedbe «višim sudištem i sudbenim sborovom prve molbe, sveučilištu, odvjetničkim odborom s uputom da eventualne svoje primjedbe priobće vladinom odjelu za pravosuđe do konca lipnja 1880...», a da se podrazumijeva kako se osnova ima dostaviti odjelu za unutarnje poslove i za bogoštovje i nastavu da ju s gledišta svoje kopetencije prosude i da se s njimi poluči «sporazumak potrebit da se osnova kao vladina može u svoje vrijeme predložiti Njegovu Veličanstvu na prethodnu sankciju».

Izložene napomene rječito govore o tome s kakvom pomljom se već prije jednog stoljeća pristupalo donošenju zakona, a što svjedoči o tome kako poštovanje se pridavalo zakonima.

Uz svako zakonsko rješenje postoji obrazloženje uz prikaz komparativnog stanja europskih zakonodavstava, što je podrazumijevalo ogromno komparativno znanje autora osnova.

Derenčinove osnove, ako već nisu postale zakonom, mogu poslužiti kao putokaz o tome kako pristupiti donošenju tako važnih zakona kao što su zakoni iz oblasti kaznenog i kaznenog procesnog prava, gdje bi svakako trebalo izbjeći svaku žurbu, svaku površnost i svaku pogrešku.

Ubrzan tehnološki razvoj i živahni ekonomski procesi suvremenog čovječanstva ne bi trebali biti izlika za hitnost kod važnih zakonodavnih projekata, te čijoj izradi se neizostavno mora voditi računa o različitim rješenjima pojedinih pravnih ustanova kod suvremenih zakonodavaca, kako bi se moglo pribjeći onom rješenju koje se učini najprikladnijim sa aspekta kulturnih, čudorednih, povijesnih i drugih osobitosti «obstojnosti naše domovine».

Konačno, Derenčinova Osnova može poslužiti i kao inspirativno vrelo izvornog hrvatskog nazivlja, koje se zbog povijesnih neprilika u prethodnom stoljeću zagubilo, zanemarilo pa i iskrivilo.

U Zadru, 30. studenog 2002. godine

Branko Brkić

POPIS LITERATURE:

1. Marijan Derenčin: Osnova novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupnih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, Zagreb 1997.
2. Željko Horvatić: Novo Hrvatsko kazneno pravo, organizator Zagreb 1997.
3. Berislav Pavišić: Komentar kaznenoga zakona, Zagreb 1999.
4. Leo Cvitanović: Svrha kažnjavanja u suvremenom kaznenom pravu, Zagreb 1996.
5. Caessare Beccaria: O zločinima i kaznama, prijevod A. Cvitanić Split 1984.